

EX-LIBRIS-UL CU BLESTEM DIN ȚARA MOLDOVEI

Elena CHIABURU*

Abstract

The curse containing bookplates (*ex-libris*) of the Country of Moldavia are related to a cult, their source is biblical, Christian theology, and they were inspired by the materials read by the writers and other readers. As only the church had the right to curse, we have discovered among the books with curses of the Country of Moldavia, only one secular curse until 1780. Owning books was the most frequent reason entitling authors to add at the general imprecation their own cursing. The analysis of the curses written on old books and their contents shows that the invoked threats and punishments are mainly spiritual (*poena spiritualis*) and less physical or earthly. The rhetoric follows an upward scale of gravity and it consists of anathemas and curses of the divine power (God, The Father, The Son and The Holy Spirit, Virgin Mary, different Saints and martyrs and priests from the Christian Pantheon) and it comes from the common sanction of the ecumenical synod and the patriarchy papers from the first millennium of the Church. The Judgment Day was often invoked in the *ex-libris* curses; the notes sometimes described the principles of Divine justice. As some characters in the history of the Church carried a curse, the writers threatened the possible wrong-doers with a similar fate to the one of the cursed biblical characters: Cain, Datan, Aviron, Judas, who sold Jesus and Aria who was excommunicated from the Synod of Nicaea. A punishment coming from the pagan times was the eternal rest of those who did not rot, who could not return to eternal Nature. Repeating the curse increased the imagined torments of the one who was guilty of any offence brought to the book. As the purpose of the church punishments was not death but the correction of the sinner, in case someone brought back a stolen book, the curse was removed. At the end of the curse there was even mentioned a reward for bringing back the book or even mentioning the guilty person. All these features make the difference between the bookplate curses and the verbal, secular curses.

Keywords: bookplate (*ex-libris*), old books, the country of Moldavia, curse, Christian pantheon.

Cuvinte-cheie: *ex-libris*, cărți vechi, Țara Moldovei, blestem, panteon creștin.

Blestemele care completează însemnările făcute pe cărțile vechi constituie o preocupare mai veche a noastră, iar întâmplarea face ca primul studiu cu acest subiect să fie publicat chiar în

---

* Biblioteca Facultății de Economie și Administrarea Afacerilor din cadrul Universității „Al. I. Cuza”, Iași – România.

„Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”. Cu acel prilej am analizat blestemul ca modalitate de protecție spirituală a cărților vechi până la mijlocul secolului al XVIII-lea. Am înfățișat atunci câteva motive generatoare de imprecății, precum nerespectarea păstrării cărților acolo unde au fost așezate de la început de către cititori, prin danie, în biserici și mănăstiri, ori în familie, furtul, schimbul și contestarea daniei. Ne-am referit apoi la categoriile de răufăcători ce își însușeau cărțile sau doar frumoasele lor podoabe și la locurile în care cărțile furate puteau fi duse¹. Ulterior, am continuat cercetarea examinând blestemele ca *sursă de informații istorice*² și am inclus o parte a rezultatelor în ediția a doua, revăzută și adăugită, a lucrării noastre *Carte și tipar în Țara Moldovei*³.

În acest nou material vom extinde cercetarea blestemelor cuprinse în *ex-libris*-urile făcute, deopotrivă, de cititorii și de scriitorii cărților vechi din Țara Moldovei, de această dată punctul de vedere aplicat fiind cel al teologiei creștine. Procedăm astfel din cauză că ortodoxia reprezintă componenta culturală definitorie a culturii românești⁴, fie ea cultă sau populară. Din acest motiv, ne vom opri mai întâi asupra expresiilor folosite în retorica blestemului și vom defini noțiunile de *blestem*, *afurisenie/afurisit*, *anatema/maranatha*. După stabilirea cadrului teoretic, vom face un inventar al formulelor de blestem în care aceste noțiuni sunt folosite și vom trece în revistă divinitățile invocate în apărarea prețioaselor odoare reprezentate de cărți. Limita cronologică superioară a fost dusă până la anul 1780, iar temeiul documentar este reprezentat, firește, pe de o parte, de însemnările de pe cărți, iar pe de alta, de lucrări de istorie a bisericii, a cărții și dicționare, pe care le vom indica la locul potrivit.

În viața religioasă și socială din trecut, blestemul a avut un rol nespus de mare și un efect moralizator pe care puțini dintre noi, cei de astăzi, îl percepem. De aceea, spre a înțelege mai bine rolul său în viața sufletească a generațiilor trecute, trăitoare într-o atmosferă de o religiozitate adâncă, vom defini felurile și rostul blestemului sau

---

¹ Iași, nr. VIII, 2008, p. 93-118.

² În volumul colectiv *Bibliotecile într-o lume în schimbare*. Lucrări prezentate la Conferința Internațională de Biblioteconomie și Știința Informării, Brașov, 2009, p. 255-260.

³ Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2010, p. 136-155.

⁴ A se vedea Gheorghe Chivu, *Scrisul religios, componentă definitorie a culturii vechi românești*, în „Text și discurs religios”, Iași, nr. 4/2012, p. 19-35.

afuriseniei. **Blestemul** înseamnă atât „chemarea urgiei divine pe capul cuiva și vorba prin care se urează rău și nefericire; soarta rea de care nu se poate scăpa cineva, <cât și> vorbe prin care cineva se scoate din turma credincioșilor”⁵, această din urmă accepțiune având-o, cu precădere, blestemul în însemnările de pe cărțile vechi. De multe ori, pentru această noțiune se folosește și termenul de **afurisenie**.

La finele secolului al XIX-lea, Bogdan Petriceicu Hașdeu arăta că în epoca veche „numai Biserica afurisea, fiind aceasta o penalitate canonică”, iar „afurisirea” este un termen popular, în vreme ce **anatema** este unul cult. Diferența este una de sens, nu doar de întrebuintare, deoarece „a afurisi” înseamnă a-l izola, a-l despărți pe un păcătos de comunitatea dreptcredincioșilor, în vreme ce „a anatematiza va să zică <...> a-l scoate pentru totdeauna din sânul Bisericii, și încă a-l da, a-l închina lui Antichrist. <...> Vorba curat poporană, trecută la români din greacă prin mijlocire latină, este **blăstem**, care însă a căpătat un înțeles mai întins, deși totuși se întrebuintează uneori în texte juridice ca sinonim cu **afurisenie**. <...> În vechile zapise se mai întărește punându-se alături într-un mod pleonastic, unul sau mai mulți sinonimi: *anatema, proclat, triclet* etc.”⁶

Blestemele scrise pe cărțile vechi cuprind amenințări și chiar pedepse pentru cei care ar călca voința posesorului, dar, spre deosebire de blestemele orale, au un caracter predominant cult, referințele și trimiterile către Sfânta Scriptură și alte cărți ale Bisericii fiind covârșitoare⁷. În plus, cărțile fiind, la început, manuscrise lucrate în mediile monastice, la comanda domnilor țării, însemnările făcute pe ele urmează regulile diplomatiei de cancelarie, unde blestemul – numit *sanctio*, face parte dintre formulele care asigură executarea stipulațiilor actului și își are originea în formularul bisericesc. Din această cauză, amenințările și pedepsele din blesteme sunt în primul rând de ordin spiritual (*poena spiritualis*)

⁵ Lazăr Șăineanu, *Dicționar universal al limbei române*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1929], p. 67-68.

⁶ Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Etimologicum magnum romaniae*, București, „Socec”, tom I, col. 473-478. Vezi și Lazăr Șăineanu, *op. cit.*, p. 11-12.

⁷ Pentru înțelegerea modului în care s-a trecut de la blestemul magic pur la blestemul contaminat cu motive religioase, vezi studiul lui Petru Caraman, *Blestemul ca expresie folclorică a unui complex afect negativ*, editat postum de Ion H. Ciubotaru, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, Iași, Casa Editorială Demiurg, nr. III, 2003, p. 17-74 (în special partea a doua a acestui valoros material: *Simbioza elementului magic cu cel religios, în blestemele pur populare*, p. 35-74).

și mai puțin de ordin fizic sau pământean. *Poena spiritualis* constă din anateme și blesteme ale puterii divine (Dumnezeu Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, Maica Domnului, diferiți sfinți, mucenici și părinți ai Bisericii) și provine din sancțiunea obișnuită a sinoadelor ecumenice și a actelor patriarhale din primul mileniu al Bisericii.

Poena spiritualis are două părți: prima constă din rugămintea emitentului adresată urmașului ca să respecte condițiile actului, și a doua, cea care pedepsește prin blestem pe cel care va călca acele clauze. Îndemnul de a respecta stipulațiile actului este urmat, în caz de executare, de o răsplată venită de la Dumnezeu, iar în caz de neexecutare – și aici vine și partea a doua a formulei, care e și esența ei – de blestemul puterii dumnezeiești, reprezentată prin Domnul Dumnezeu, purtătorii de blestem cei mai invocați fiind: Cain, Iuda, Arie și evreii care l-au răstignit pe Domnul Iisus Christos⁸. Cei care blestemă cheamă în ajutor o mulțime de personaje divine. Cercetând circulația cărții vechi românești din ținuturile sătmărene, Doru Radosav considera că în însemnările din această zonă „panteonul sacralității este organizat pe opt niveluri: Sfânta Treime; Sfânta Maria; Sfinții Apostoli; Sfinții Mucenici; Cuvioșii Cărturari; Sfinții Ierarhi; Ceata îngerească; Cei 318 Sfinți Părinți de la Niceea”⁹.

Făcând o istorie a blestemului cuprins în documentele și cărțile românești vechi, Dan Horia Mazilu completa această piramidă:

– la vârf, *Dumnezeu-Tatăl* ori *Dumnezeu-Fiul* pot fi invocați și în afara *Trinității*;

– în zona mediană, prin includerea *Evangheliștilor* și a *Celor doisprezece patriarhi din Ierusalim*;

– la bază, unde temelia o asigură întregul ciclu sanctoral: „*Toți sfinții care au bineplăcut lui Dumnezeu, în veac*”¹⁰.

În continuare, vom face **un inventar cuprinzător** al formulelor de blestem folosite în Țara Moldovei până la anul 1780 de către cititorii, scriitorii și posesorii de cărți pentru a-și impune respectarea condițiilor fixate pentru stăpânirea și folosirea lor și a-i descuraja astfel pe cei care ar fi fost tentați să nu le respecte. Vom

⁸ Damian P. Bogdan, *Diplomatica slavo-română din secolele XIV și XV*, București, Imprimeria Națională, 1938, p. 111-114.

⁹ Doru Radosav, *Carte și societate în Nord-Vestul Transilvaniei (sec. XVII-XIX)*, Oradea, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, 1995, p. 225-226. Apud Dan Horia Mazilu, *O istorie a blestemului*, Iași, Editura Polirom, 2001, p. 338.

¹⁰ Dan Horia Mazilu, *loc. cit.*

analiza tipologia pedepselor într-o abordare ascendentă a gravității, precum și divinitățile a căror urgie era invocată. Precizăm și faptul că, la fel ca în diplomația de cancelarie, și în însemnările de pe cărți așa-numitele *nomina sacra* (nume sfinte, privitoare la entitățile divine, cultul și administrația bisericească) din blesteme au fost scrise prescurtat, sub *titlă* (semnul orizontal pus deasupra unui cuvânt prescurtat sau a unui număr). Explicația era cunoscută de către toți scriitorii și cititorii evului mediu: „Ceea ce este sfânt și lui Dumnezeu plăcut se scrie sub titlă; iar ceea ce lui Dumnezeu îi este neplăcut, decăzut, se scrie în întregime, în rând, și niciodată nu se acoperă cu titla”¹¹. Însă, din rațiuni ce țin de ușurința lecturii, vom elimina semnele de întregire și vom scrie *nomina sacra* complet, forma originală putând fi verificată de către cei interesați în sursele bibliografice pe care le vom indica de fiecare dată; desigur, vom păstra forma arhaică a textelor așa cum au fost scrise ele de autorii lor. De asemenea, vom folosi următoarele semne de punctuație pentru a marca intervențiile noastre în textele vechi: () pentru întregirea cuvintelor; <> arată întregiri în cazul rupturilor și a omisiunilor; <...> marchează însemnările incomplete; [] indică ceea ce este de prisos în text.

Pe o scară ascendentă a gravității *poena spiritualis*, autorii însemnărilor îi prevesteau, mai întâi, celui care nu ar fi ținut seama de prescripțiile cu privire la buna păstrare a cărților, respectarea daniei ori a stăpânirii asupra lor sau ar fi fost ispitit să le fure, „să fie neiertat” (cu următoarele variante):

- „să fie neiertat în veci”;
- „să fie sub *neiertat canon*”;
- „să fie supt neblagoslovenie și *neiertat canon*”;
- „să fiia supt *răspundere canunului* Sfinților Părinți și neiertat de Maica Domnului nostru Isus Hristos și sfinții toți”¹².

În limba greacă veche, cuvântul *καὶὼν* desemna o unealtă din lemn întrebuințată de meseriași la lustruirea lemnului, cu ajutorul căreia îndreptau ce era strâmb, adânciturile ori proeminențele de pe obiect, dându-i astfel o formă regulată. „În limbajul dreptului bisericesc, *canon*

¹¹ *Documente privind istoria românilor. Introducere*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1956, p. 296.

¹² Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei. Un corpus*, vol. I (1429-1750), Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, p. 131, 289-290 și vol. II (1751-1795), Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, p. 46.

înseamnă orice normă care a fost dată din partea autorității competente pentru ca afacerile bisericești să fie netezite astfel ca în viața bisericească să nu fie nimic în dezordine, ci ca totul să curgă în albia regulată. Acest cuvânt în limba slavă a fost tradus cu *правило*¹³, dar limba rusă mai are și cuvântul *канун*, ce înseamnă *ajun*, *veghere*, astfel încât sensul *canonului* în blestemele de pe cărți este: „Pedeapsă religioasă dată unui păcătos pentru ispășirea păcatelor”¹⁴.

Potrivit credinței creștine, *iertarea* este un concept fundamental, păcătosul ce a săvârșit o faptă reprobabilă, fiind un datornic pe care Dumnezeu, prin iertarea lui, îl absolvă de datorie¹⁵. Din această cauză, *neiertarea* prezintă cu caracter de generalitate în imprecățiile de mai sus, capătă și mai multă greutate dacă este pusă în aplicare de anumite divinități:

- „să nu-l iarte *Dumnezeu*”;
- „să fiia neiertat de *Domnul Hristos*”;
- „să fie neiertat de *Dumnezeu*”;
- „fi-va neiertat de *Domnul nostru Isus Hristos și de toți sfinții ci să cinstesc preste an*”;
- „să cadă pe capul lui și să fie neiertat de *Domnul*”;
- „să n-aibă iertare de la *Hristos*”;
- „să fie neiertat și afurisăt de *Domnul Dumnezeu și de Maica Sfinții sale și de toți Sfinții și neiertat pintru ace Iuda*”;
- „să fie neiertat de *Domnul Dumnezeu și de Maica Precista și de Preacurata Precista*”;
- „să fie neiertat de *Domnul Dumnezeu Isus Hristos și de Maica Precista și de toți sfinții*”;
- „să fie neiertat de *Domnul nostru Iisus Hristos și de Precurata sa Maică și de trii sute 18 Sfinți Părinți de la Nicheia*”;
- „să fii neiertat de *toți sfe(nții)*, neiertat”;
- „să fie neiertat și afurisit precum scrie mai înapoi de la cei *Svinți Părinți*”¹⁶.

¹³ Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, partea I, Arad, Tipografia Diecezană, 1930, p. 2.

¹⁴ August Scriban, *Dicționarul limbii românești (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939, p. 224-225, sub voce.

¹⁵ *Vocabular de teologie biblică*, publicat sub conducerea lui Xavier Leon-Dufour ș. a., București, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 2001, p. 260-261, sub voce.

¹⁶ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 85, 145, 254, 347, 522; vol. II, p. 61, 63, 133, 194, 200, 208.

Invocarea graduală a urgiei divine presupunea ca cel care ar fi ofensat în vreun fel cartea *să fie blestemat* atât timp cât va trăi pe pământ:

- „să fie blăstămat”;
- „să fie supt blăstăm”;
- „să fie și acela tot supt blăstăm”¹⁷, sau și mai mult, în viața veșnică:

- „să fie în veci blăstămat”;
- „să fie blestemat în vecii vecilor”;
- „să fie blestemat în acest veac și în viitor să fie anathema”;
- „blăstămat *purure* de Svinta Biserica a lui Hristos”¹⁸.

Dacă în exemplele de mai sus, blestemul este unul simplu, în alte cazuri el putea fi *mare* sau *rău*:

- „se fie supt *mare blăstăm*”;
- „să hie supt *mare blăstăm*, ca să hie legat de 318 Oțeți”;
- „pre unul ca acela *il blastăm rău* în ispisohul cel vechi, precum să vede aice la scândură”¹⁹.

Repetarea maledicției complica și sporea caznele care îl amenințau pe făcătorul de rele:

- „să fie blestemat, *de trei ori blestemat*”;
- „să fie blestemat și *de trei ori blestemat și anatema*”;
- „să fie de trei ori *blestemat și proclat și anatema*”;
- „să fie supt tot blestemul Sfintii Bisârici, *afurisiți și anatema, maranata* în veac”²⁰.

La fel ca în cazul neiertării, chinurile provocate prin **blestem** deveneau și mai înfricoșătoare dacă acesta venea din partea **fiițelor cerești**. În ordinea ierarhiei panteonului creștin deja enunțată, scriitorii și cititorii cărților cereau ca individul care se făcea vinovat de călcarea dispozițiilor privitoare la carte:

- „să fie blăstămat de *Domnul nostru Isus Hristos*”;
- „să fie blestemat de *Domnul Sfântul Isus Hristos*”;
- „să fie supt blestemul lui *Dumnezeu*”;
- „să fii blăstămat de *Domnul Hristos și de toți sfinții*”;
- „să fie blăstămat de *Domnul Hristos și de Maica Precistă*”;
- „să fie blăstămat de *Domnul Dumnezeu și Precurata lui Maică*”;

¹⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 151, 335, 336.

¹⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 115, 184, 527.

¹⁹ *Ibidem*, p. 407-408, 504.

²⁰ *Ibidem*, p. 64, 98, 106-107, 180.

– „să fii blăstămat di *Domnul Dumnezeu, Isus Hristos, și di Maica Precistă*”;

– „să fie blăstămat de *Domnul Dumnezeu și de a lui Maică Precurată Marie*”;

– „să fie blăstămat de *Domnul Dumnezeu și de Maica Precista și de toți sfinții*”;

– „să fiea blăstămat de *Domnul Hristos și de Precurata Maica Svinții Sali* și să aibă părăș la strașnicul giudeți pi toți svinții cât sunt pomeniți aici”;

– „să fie blăstămat de *Domnul nostru Isus Hristos și de Precurata Maica sa și de cei 12 Apostoli*”;

– „să fie sub blestemul *Sfinților Apostoli și a purtătorilor de Dumnezeu, părinți*”;

– „să (fie) blăstămat de *Domnul nostru Isus Hristos și de Precurata sa Maică și de Sfinții Slăviții 12 Apostoli și de 318 Sfinți Părinți di la Soborul Nicheian*”;

– „să fie blestemat și nimicit de cei *4 Evangheliști și de cei 318 Sfinți Părinți și de cei 12 Apostoli* și să aibă trai cu diavoli cei turbați”;

– „să-i fii în cap blestemul *Sfinților Apostoli* și să să descopere furtișagul acestui nebun păcătos”;

– „să fie blăstăm lui de *Domnul nostru Isus Hristos și de Svinții Ierarși Ioan Zlataust, Vasilie Marele, Grigorie Bogoslov*”;

– „să fie supt blăstămul lui Dumnezeu și al *Sfântului Ierarh Necolai și al Sfântului Ierarh Vasilie cel Mare și al Sfinților Angheli și Arhangheli*”;

– „să fie sub blestemul bisericii, a hramului *Sfântului Dimitri*”;

– „să fie suptu blăstămu lui *Sfântul Ilie*”;

– „să fii suptu blestemul lui *Sfeti Arhanghel*”;

– „blăstămurile a *Sfântului șă Proorocului Davidu* asupra lui, și pe iasta lume <... însemnare incompletă>”;

– „să fie supt blăstămul *Sfântului Împăratului David*²¹.

Sanctiunea morală dobânda și mai multă severitate prin **alăturarea blestemului cu neiertarea:**

– „să fie *blestemat și neiertat*”;

– „să fie *blestemat și neiertat în veci, amin*”;

– „să fie *niertat și blăstămat* de Domnul Dumnezeu în veci, amin”;

²¹ *Ibidem*, p. 181, 191, 196, 332, 355, 525, 535-536, 541; vol. II, p. 29, 30, 38, 42, 108, 116, 136, 155-156, 172-173, 181, 191, 194, 196, 206.

– „să fie *neiertat și blestemat* de 318 Oteț de la Nicheie și cutremurul lui Cain”;

– „să fie *blăstămat de* Preasfânta Troiță, Dumnezeu nostru cel adevărat (și de) Priacurata Fecioară, Maica lui Dumnezeu și a tuturor sfinților, și de Sfântul Marele Ierarh Nicolae, și să *n-aibă iertăciune în veci nesfârșiți*, amin”²².

O expresie des folosită în însemnări, sinonimă cu neiertarea, este „*să fie legat*”:

– „să fie *blăstămat și legat* în vecii vecilor, amin”;

– „să fie *legat* și *neiertat* de Domnul Hristos și de Maica Preacesta și de 12 Apostoli și de 318 Sfinți Părinți din Nechia și de toți sfinții, amin”;

– „să fie *blestemat și legat* de 318 Părinți Sfinți de la Neachiia și de Domnul Isus Hristos și de Maica Precista și de toți sfinții”;

– „să fie *anaftema, legat, blestemat* de 318 Părinți Sfinți de la săborul Nechii”;

– „mai mult nu zic, numai *să fie legat de* 318 [trei sute optsprezece] Sfinți Părinți, cu toată blagoslovenia lor, celui ce ar popri-o și celui ce ar răpi-o cu tâlhărie din mâna copiilor miei”;

– „să fii *blăstămat și legat* de 361 (sic!) de Sfinți Părinți”²³.

Precizăm faptul că expresia „*să fie legat*” este de natură cultă, în *Molitvenicul ortodox* existând o rugăciune de dezlegare la blestem.

După blestem, scara superioară a sancțiunilor spirituale aplicate de Biserică continuă cu *afurisenia*, adică cu despărțirea și izolarea păcătosului de comunitatea credincioșilor, multe dintre însemnările de pe cărți prezicându-i celui care ar fi adus, în vreun fel, atingere prețiosului obiect că urmează „*să fii afurisit*”:

– „să fie *afurisit aici și pe cealaltă lume*”;

– „să fie *afurisit de toți sfinții* câți sunt”²⁴.

Ca și blestemul, și *afurisenia putea fi mare*: dăruind 12 *Minee* (Buzău, 1698) mănăstirii Florești, ctitoria sa, fostul mare hatman Antiohie Jora „le-au dat cu *afurisenie mari*”²⁵.

Calvarul era și mai înfricoșător **dacă afurisenia era făcută de un personaj divin**:

– „să fii *afurisit di Maica Precurata*”;

²² *Ibidem*, vol. II, p. 27, 178.

²³ *Ibidem*, vol. I, p. 540; vol. II, p. 225-226.

²⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 52, 457; vol. II, p. 41, 195.

²⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 363.

– „să fie afurisit de *Domnul Dumnezeu și de Maica Precurata și de Sfinții Apostoli și de Sfântul și Făcătorul de Minuni Spiridon*, parte lui să fii cu Iuda”;

– „să fie afurisit de *Domnul Hristos și de trii sute 18 Oteț și de sfânta mănăstire cari mai sus numită*”;

– „afurisit să fii de cei 300 *optusprăzici Sfinți Părinți oteți*” (sic!);

– „să fie afurisit și de trei ori afurisit de *Domnul Dumnezeu și de Precurata și Purure Fecioara Maica lui Hristos și de Sfinții Primi Apostoli Petru și Paul și de toți sfinții*”;

– „să fii aforisât di *doisprizeci Apostoli*”²⁶.

– „să fie afurisit de *trei sute optsprezece Sfinți Părinți*, amin”;

– „să fie afurisit de *Sfinții Părinți 318 ИЖЕ ВЪ* <sl.: de la> Nikei”;

– „să fie afurisiți de *318 Sfenți Părinți dă la Nicheia*”;

– „să fii afurisit de *318 Părinți de (la) Necheia* și să fii la un loc cu Iuda și cu Are”;

– „să fie afurisu (de) *318 Sfinți de la Nechiia*”²⁷.

Și în cazul afuriseniei, **alăturarea a două sau a mai multor sancțiuni** spirituale dă amploare gravității supliciuului care îl așteaptă pe cel care ar nesocoti voința stăpânilor cărții:

– „să fie *blestemat și afurisit*”;

– „să fie *proklet și afurisit*”;

– „să fie *afurisit și blestemat* în secolul prezent și pe viitor”;

– „să fie *afurisit și trecleat și proklet și neiertat* în veci”;

– „să fie *proca și furesi(t)* în veci și *giudecat* hi înainte”²⁸.

Povara celui culpabil era și mai greu de dus dacă **pedepsele multiple veneau de la Dumnezeu, de la Maica Domnului și de la sfinții** care aveau puterea de a-i judeca pe oameni:

– „să fie afurisit și neiertat de *Dumnezeu*”;

– „să fie afurisit și blăstămat de *Domnul Dumnezău și de Maica Precista*”;

– „să fie blăstămat de *Domnu Isus și de Precurata Maica Sa și afurisit de 318 Sfinți Părinți de la cetate Nechii*”;

– „să hie afurisit unul ca aceli și sub *blăstămul Svintelor Săboare de la Nechiia și Sveati Ilie să-l detune cu strașnică moarte* care are Svînția sa puteare de la Dumnezău dată și parte lui să fie cu Iuda”;

²⁶ *Ibidem*, p. 164-165, 476, 484, 527, 550; vol. II, p. 215.

²⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 217, 476, 484; vol. II, p. 203, 231, 239, 262, 406.

²⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 378, 421, 447, 517; vol. II, p. 212.

- „să fie afurisit și anatema de toți sfinți(i) și muceniții și de Domnul Hristos și Maica Precurata și de Sfântul Sava sfințitul”;
- „să hie afurisit și anatima și de Precista și de 12 Apostoli și de 318 Sfinți ce au fost la Niceea și parte să aibă cu Iuda”;
- „să fie afurisit și blăstămat de Domnul Dumnezeu și de trei sute 18 Părinți”;
- „să fii afurisit și blăstămat de Domnul Hristos și Maica Precista și de Sfinții Părinți și de toți arhieriei, și de prioți”;
- „să fie afurisit și blăstămat di 300 [sute] de Oteți de îngeri, acelor din Necheia și săfânții (sic!) Părinți”;
- „să fie afurisit și blestemat de Domnul nostru Iisus Hristos și de toate Sfintele Soboari și fața Domnului la a doao venire să nu o vază”;
- „să fie afurisit și blăstă(mat) de 318 Sfinți Părinți și de Precurata-i Maica lui Hristos Dumnezeu”;
- „să fie blăstămat și afurisit de Dumnezău și de Maica Precista și de cei 318 Sfinți Părinți”;
- „să fii blăstămat și afurisit de Domnul Dumnezeu și de cei trei sute optsprezăci Sfinți Părinți, amin”;
- „să fie supt blestemul și afurisenia Sfinților Părinți și cu tot desăvârșit să fie anatema”;
- „să fie afurisu de 300 și 18 Oteț și de Maica Precista să fie blăstămat”²⁹.

Pedeapsa afuriseniei era și mai înspăimântătoare când era asociată cu **lipsirea** celor care încălcau normele stabilite, **de ajutorul Sfintei Treimi**, numită în textele vechi „Sfânta Troiță”:

- „și fie despărțit de Sfânta Troiță, și negru ca Iuda vânzătorul di Hristos, afurisit și anaftimi și precopsală în casa lui să nu fie în veci”;
- „se fie neiertat de Domnul și Dumnezeu și Mântuitoriul nostru Isus Hristos și de Precurata și Prenevinovata sa Maică și de Sfinții Apostoli și de 318 Oteți cei de la Nichie și se fie despărțit de Sfânta Troiță și se aibă bubele lui Ghiez și cutremurul lui Cain, fierul se putrezască, iar trupul aceluie om să ste întreg în veci de veci”;
- „se fie neiertat de Domnul și Dumnezeu și Mântuitoriul nostru Isus Hristos și de Precurata și Prenevinovata sa Maică și de Sfinții Apostoli și de 318 Oteți cei de la Nichie și se fie despărțit de

²⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 363, 375, 385, 502, 528, 566; vol. II, p. 50-51, 63, 202, 216, 255, 262, 293, 317, 323.

Sfânta Troiță și se aibă bubele lui Ghiez și cutremurul lui Cain; fierul, arama se putrezască, iar trupul aceleie om să ste întreg în veci de veci, amin”³⁰.

După cum se observă din exemplele de mai sus, este foarte des invocat în blestemele scrise pe cărți **cel dintâi Sinod Ecumenic, desfășurat la Niceea în anul 325 d.H.**, în urma căruia mării teologi din întreaga lume ortodoxă cunoscută în acel moment au elaborat unul dintre cele mai importante texte ale doctrinei creștine, *Simbolul credinței*, cunoscut și sub numele de *Crez*. Referirile la acest moment decisiv din istoria Bisericii Creștine se fac uneori la modul general (*Soborul de la Nicheia*):

– „să fie blestemat de Domnul Dumnezeu și de a sa Preacurată Maică și de *Sfântul Sobor al Nicheii*”;

– „să fie blăstămat de Domn(ul) Hristos și de Maica Precista și de *Soboru Nechi(an)*”³¹.

Tradiția a stabilit că **numărul participanților la Conciliul de la Niceea** a fost de 318 episcopi locali, deveniți Sfinți Părinți ai Bisericii, iar majoritatea celor care blesteamă cunosc asta:

– „să fie blăstămat de Domnul Dumnezeu și de Maica Sfinții sale și de *318 Oțeți*, iertare să n-ai”;

– „sub blestemul Sfinților Apostoli și de *Dumnezeu purtători 318 Părinți, cei de la Nicheea*”;

– „să fie suptu (blestemul) celor *trei sute 18 Sfinți Părinți de la (Nicheia)*”;

– „să fii suptu blăstămul celor *trii sute optusprezece Oțeți*” ;

– „să fie supt blestemul acestor *318 Sfinți Părinți cari s-au adunat la Nicheia*”;

– „să fie blăstămat di cei *318 Sfinți Oțeți* cu tot neamul lui”;

– „să fie blăstămat de *trei sute și optsprezece Sfinți Părinți de la Niceea* și Marele Mucenic jud<ecător... însemnare incompletă>”;

– „să fie suptu blăstămul a *tri sute și optsprăzece Sfinți Părinți*”;

– „să fie blăstămat de Domnul Hristos și de *cei (3)18 Părinți Sfinți de la Nicheia*”;

– „să fei blăstămatu de Domnul Dumnezău Isus Hristos și de Precurata Maica Sfenții Sali și de Sfinții 2 Apostoli Mari, Petru și Pavel

³⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 366-367, 472; vol. II, p. 22.

³¹ *Ibidem*, vol. II, p. 39, 284.

și de cei 9 Sfinți Apostoli și de *Sfinții Părinți 318 de la Nicheia* și de toți sfinții; iertăciune să nu aibă în veci”;

– „să fie afurisiți și blăstămați de Domnul nostru Isus Hristos și de Maica Sfinții Sale și de *318 Sfinți Părinți carei s-au adunat la Niche*”;

– „să aibă blestemele celor *318 Purtători de Dumnezeu Părinți* și a celorlalte Sfinte Sinoade. Pietrele și fierul se vor topi, iar el nicidecum, și partea lui să fie cu a trădătorului Iuda”³².

Am întâlnit însă și scriitori care nu își amintesc cu exactitate și menționează **altă sumă a Părinților Bisericii**:

– „să fie afurisit și blăstămat de *tri sute Sfinți di la Nichia*”;

– „să fie blestemat de *trei sute Sfinți Părinți de la Soborul Nichei*”;

– „să fie afurisit și blestemat de trei sute de Sfinți Părinți de la ec. Nicheia. Fierul să ruginească, piatra să mucezească, iar trupul să nu putrezească. Iar *cine va vedi și spune, să fei blagoslovitu și iertatu, și de mine și de Dumnezeu*”;

– „să fii blăstămați de Domnul Dumnezău și de Precurata a sa Maică, de slăviții 12 Apostoli și *di 300 Sfinți Părinți de la Săborul Nichiei*. Fierul, pietrele, să ruginească și să putrezească, iar trupurile acelora să ste întregi și după moarte nedezlegate. Procopsală în toată viața lor să nu vadă și iertari să nu afli”;

– „să fie afurisitu și blestemat de noi și *de trei sute de Sfinți părinți de la Eniciea* (sic!). Fierul să ruginească și piatra să nu putrezească, iar trupul celui să nu putrezească iar cu dânsul, și vedindoo (sic!) să fie iertate și blagoslovite și de noi și de Dumnezeu, că așa iubește Dumnezeu pre cei ce să tem de elu, iartă și miluiește, în vecii vecilor, amin”;

– „să fie blăstămat de cei *șapte zeci și șapte Oteți* și de toți Sfinții Apostoli și să fie afurisit și neiertat”;

– „să fii blăstămat și legat de *361 de Sfinți Părinți*”³³.

Urgia Părinților Bisericii este, câteodată, invocată printr-o **sintagmă generalizatoare**, fără legătură cu Sinodul de la Niceea:

– „să aibă blăstămul cuvintelor Domnului Isus Hristos și *a Sfinților Părinți*”;

– „să fie supt blestemul *Sfinților Părinți* ce cuprinde această sfântă carti”³⁴.

³² *Ibidem*, vol. I, p. 167, 192, 375, 512; vol. II, p. 79, 91, 95, 128, 173, 226, 248.

³³ *Ibidem*, vol. I, p. 572; vol. II, p. 73, 246, 253, 269, 279, 281.

³⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 1; vol. II, p. 203.

Buni cunoscători ai istoriei Bisericii, unii scriitori știu că de-a lungul timpului au fost **mai multe sinoade**, și le menționează pentru a conferi forță blestemelor lor:

– „să fie blăstămat de Domnul Dumnezeu și de Precurata Maica Sfinții sale și de 12 Apostoli și *de cele 7 Săboară* și de Sfinții Părinți 318 di la săborul Nichii”;

– „proclit și blestămat di cele *Șapte Săboară*”;

– „să fie suptu blăstămul celor 318 de Oteți din Nichee și *108 Oteți di altă dată*”;

– „să fie sub blestemul *a toată Sfintele Soboare*”³⁵.

De multe ori, pentru invocarea mâniei divine asupra cuiva erau folosiți doi termeni de origine slavonă, anume **proclēt** și **triclet**:

– „să fie *proclēt și triclet*”;

– „să fie *proclēt și triclet*, anatema, maranata, de Domnul Dumnezeu și de toți sfinții”;

– „să fie *treclēt și poclet* (sic!) și anatema și neiertat de Dumnezău și de Maica Precista și de toți sfinții”;

– „să fie neiertat și *treclēt* de Hristos și de Maica Sfinții Sale, de 12 Apostoli și de 318 Oteți Sfinți de la Nechie, și parte lui să fie cu Iuda în veci, amin”;

– „să fie neiertatu și *treclētu* de Hristos și de Maica Sfinții Sale, de 12 Apostoli și de 318 Oteți Sfinți de la Nechie, și parte lui să fie cu Iuda în veci”;

– „să fie *proclēt și triclet* de mine și de Dumnezeu și de Precurata Maică a Domnului și de cei 318 Părinți care sunt și acum la Niceea și să fie asemenea lui Arie cu toți astronomii (sic!) săi”;

– „să fie *treclēat și proclēat* de trei sute și optusprădzece de Părenți cei în Nechei și 4 Evanghilești și să fie negru ca Dracul și afuresit ca Iuda și să fie neiertat în veci de veci”;

– „să fie afurisit și anatima și *treclēt și proclēt*”;

– „să fie de trei ori blestemat și *proclēt și anatema*”;

– „să fie *triclet și proclēt* și afurisit”;

– „să hie *treclēt și proclēt* și anaftima, și afurisit de trei sute și 18 Oteți, și afară de Lege creștiniască”;

– „să fie *proclēt* și afurisit de a o sute de Oteți și 18 (sic!);

³⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 191, 263, 286, 314.

– „să fie *procleșit* și afurisit de 318 <...> Domnul Dumnezeu și de Maica Precurata Fecioara Mariia și de Sfântul Ioan Botezătorul și de 318 Sfinți Părinți care au fost la Nicheia”;

– „să fie afurisit și *treklet* și *proklet* de 318 de Oțeți”³⁶.

Cuvântul *proklet* provine din sârbul *próklet*, luat din vechea slavonă *proklentú*, blestemat, derivat, la rândul său, din *klenti* – a blestema, și avea un sens mai larg: afurisit, blestemat, sacrileg, nelegiuit, în vreme ce *tricket* (*tréclet*), având aceeași proveniență din sârbul *tri-klet*, luat tot din vechea slavă *triklentú*, însemna „de trei ori afurisit”³⁷.

Cea mai grea formă de afurisenie bisericească este așa-zisa **anatemă**. *Pravila* lui Matei Basarab explică: „Sfântul al patrunea Sobor a toată lumea, pentru *anatema* grăiește așa: «Nici un om credincios creștin să nu-și zică *anatema*; (aceasta) se zice numai ereticilor și călugărilor carea leapădă chipul și nu vor să se mai întoarcă»”³⁸. Cuvântul înseamnă „dar” și își are originea la vechii greci, care denumeau astfel obiectul expus ca prinos zeilor; prin extensie, noțiunea desemnează ceva închinat diavolului și care trebuie separat de credincioși. Anatema este pedeapsa cea mai grea pe care Biserica o aplică în cazuri extreme, și anume atunci când nu există nădejdea îndreptării, când se săvârșesc păcate împotriva Duhului Sfânt sau când cineva se împotrivesc cu îndărătnicie Bisericii. În asemenea cazuri se aplică recomandarea Mântuitorului cuprinsă în cuvintele: „De nu va asculta nici de Biserică, să-ți fie ca un păgân și vameș” (Matei, 18, 17).

Sensul fiind cel de lepădare categorică, pentru credinciosul ortodox pedeapsa anatemei echivalează în ordinea civilă cu condamnarea la moarte, din cauză că, fiind lipsit de orice posibilitate de iertare și „predat diavolului”, cel osândit nu mai are nici o mântuire. Credincioșii trebuie să se despartă de cel sancționat, *anatema* concretizându-se prin excluderea din sânul Bisericii; cei vinovați nu mai puteau primi Sfintele Taine (botezul, cununia, cu toate consecințele lor: căsătorie nelegitimă, copiii considerați a fi născuți în afara căsătoriei, deci lipsiți de dreptul de moștenire a averii,

³⁶ *Ibidem*, vol. I, p. 150, 203, 207, 222, 252, 254, 367-369, 378-379, 446, 530; vol. II, p. 160, 171.

³⁷ August Scriban, *op. cit.*, p. 1056, sub voce.

³⁸ *Îndreptarea Legii*, 1652, glava 33. Apud Ierom. Nicodim Sachelarie, *Pravila bisericească (Manual pentru duhovnicie)*, Iași, Editura „Credința strămoșească”, 2009, p. 87-88, sub voce.

excludere de la toate formele de conviețuire socială etc.), iar în cazul morții nu puteau fi înmormântați cu ritual creștin³⁹.

Iată cum era exprimată *anatema* în însemnările de pe cărțile din Țara Moldovei:

- „*anaftima, anaftima, anaftima să fie, să fie, să fie*”;
- „*să cadă anatema și blăstemele celor 318 Sfinți și Purtători de Dumnezeu Părinți care au mărturisit credința la Niceia*”;
- „*să fie anaftima și suptu blestemul lui Dumnezeu (și a) celor 318 Sfinți Părinți*”;
- „*să fie anaftima și suptu afurisania Sfinților Părinți 318 de la soborul Nichei*”;
- „*și să fie anatema, anatema, anatema*”;
- „*să fie blestemat și de trei ori blestemat, anathema, maranatha de Domnul Dumnezeu și de Preacurata lui Maică și de toți sfinții*”;
- „*să fie anathema de 300 și 18 de Oțeți*”;
- „*să fie de trei ori anaftima și proclit, anaftima să fie, anaftima să fie, anaftima să fie*”;
- „*să fie anafthema și de trei ori blăstemat*”;
- „*să fie afurisit și anatema, maranafta*”;
- „*să fie afurisit, anaftima*”;
- „*să fie blestemat și anathema, maranafta*”;
- „*să fie blestemat și afurisit și anatima*”;
- „*să fie anatema și să fie neiertat de Dumnezeu și de Maica Precista și să fie afurisit de Sfinții Oțeți de la Nechia*”;
- „*să fie proclit și anatema*”;
- „*să fie anaftima și blăstămat de cei doisprezece (Apostoli) i de 318 Oțeți de la Nicheia și de Precurata sa Maică, amin*”;
- „*să fie anetemăiat și afurisit de Domnul nostru Isus Hristos și de Preacurata Maica Sa, Fecioara Maria, și de cei 12 Apostoli, de cei 318 Oțeți și de Sfântul Neculai, și de Sfântul Marele Mucenic Gheorghe, și de Sfântul Grigore Bogoslovu și de toți sfinții*”⁴⁰.

³⁹ Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*. Ediția a III-a îmbunătățită, îngrijită de Dr. Sorin Joantă, Sibiu, Editura Arhidiacezană, 2005, p. 71; Lazăr Șăineanu, *op. cit.*, p. 24; Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 85-87; S. Relli, *Icoane din trecutul național-bisericesc al Bucovinei (1840-1880)*, în volumul *Șaptezeci de ani de la înființarea „Societății pentru cultura și limba română în Bucovina” (1862-1932)*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitului Silvestru, 1932, p. 203-204; Ierom. Nicodim Sachelarie, *op. cit.*, p. 87-88, sub voce.

⁴⁰ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 64, 78, 86, 118, 150, 169, 173, 272, 510, 516, 561, 566; vol. II, p. 185, 203, 215, 242, 256, 317, 327.

Un scriitor cerea ca un eventual nesocotitor al voinței sale „să fie blăstămat de Domnul Dumnedzău și de Maica Preacurată, și de 12 Apostoli și de 318 Părinți de la Nicheia și *dat anathimii*”⁴¹. Expresia „*a da anatemei*” are înțelesul de a da pe cineva ca dar, însă nu lui Dumnezeu, ci diavolului și a-l lăsa fără mântuire⁴².

Un adaos la anathema este *maranata*: „Să fie afurisit și anathema, *maranafta* și blăstămat de Domnul Dumnezeu și de Prăcurata Maică Sfinții sale, Precista, și de 318 Părinți din Nichie și de toți sfinții, amin”⁴³. Potrivit Noului Testament, „Maran Atha” are sensul „Domnul este la judecată” sau „până ce va veni Domnul” și este chemarea rostită în Ziua de Apoi⁴⁴, dar unii scriitori, necunoscând sensul exact al expresiei, au făcut diverse combinații lingvistice:

- „*anatima, amaranafta*”;
- „să fie anaftema și *maranaftema* și afurisit în veci până n-a duce-o de unde a fi furat-o, să fie și neiertat în veci”;
- „să fie afurisit și anaftima, *paranafta*, procler și trecler, în vecii vecilor, amin”;
- „să fie afurisit și anatema și *maranada*, în vecii vacului”;
- „să fie afurisit și anathima și *aranathima* și blăstămat”;
- „să fie afurisit de trei sute și 18 Oteți care au fost în Nichie și să fie trecleriat și procleriat, anaftima și *aramafta*”;
- „să fii afurisit și anathema și *maranathama* de la Domnul Dumnezeu nostru Isus Hristos și de la Maica Precista și de la tri sute Oteți de la Nicheia”;
- „să fie procler și trecler și *mareanathema* și să fie afurisit”;
- „să fie blestemat, anathema și *arama* în acest veac și în cel viitor”;
- „să fie afurisit *aranatha* și să-i fie pârâș la driapta giudecată Domnului Hristos, Marele Mucenic Gheorghie și să aibă odihna Iudei, furul de cele sfinte, amin”⁴⁵.

⁴¹ *Ibidem*, vol. I, p. 426.

⁴² Ioan N. Floca, *op. cit.*, p. 71.

⁴³ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 164; vol. II, p. 120.

⁴⁴ Dimitrie G. Boroianu, *Dreptul bisericesc*, vol. II. *Principii de drept. Organizațiunea Bisericei române*, Iași, Tipografia Editoare „Dacia” P. Iliescu & D. Grossu, 1899, p. 157-158; *Vocabular de teologie biblică*, p. 143, 434 și 436.

⁴⁵ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 133, 307, 319, 333, 393, 525; vol. II, p. 42, 134, 254, 512.

Anatema se regăsește exprimată uneori prin sintagma „**să fie lepădat de la...**”:

– „să fie lepădat de la Dumnezeu nostru Iisus Hristos, de la Preacurata Lui Maică și de la toți sfinții la înfricoșatul județ”;

– „să fie blestemat și lepădat de la Domnul nostru Iisus Hristos și de la Preacurata Lui Maică și de la toți sfinții la înfricoșatul județ al lui Hristos”;

– „să fie procllet, blestemat și de trei ori blestemat, anatema, maranata, de la Domnul și Dumnezeu nostru și de la Preacurata lui Maică și de la toți sfinții și să fie lepădat de la Tatăl și de la Fiul și de la Sfântul Duh la înfricoșatul Județ”;

– „să fie lepădat de fața lui Hristos și într-on loc cu Iuda”;

– „să fie afurisit și lepădat de Liagia (sic!) Domnului Hristos și partnii cu Iuda în veci de viaci”;

– „să fie afurisit și lăpădată 318 Sfinți Părinți dăn Nicăe și de alte sfinti săboară, amin”⁴⁶.

Alteori, apostazia era enunțată prin formula „**să fie înstrăinat**”: „Să fie și el înstreinat de fața Sfintăi Troiți unde iaste hramul”⁴⁷.

Un dat fundamental, care nu este niciodată pus la îndoială de omul creștin este **Judecata de Apoi**, moment când toți oamenii se vor înfățișa înaintea lui Dumnezeu pentru a da socoteală de faptele lor. Scopul esențial al funcției de Judecător suprem fiind înlăturarea nedreptății, atunci când acestuia i se încredințează o cauză făcându-se apel la răzbunarea Lui, lucrul se face nu atât din simț de răzbunare, cât pentru a restaura dreptul încălcat⁴⁸. Prin urmare, nu întâmplător găsim invocată Judecata divină, dreaptă, „nefățarnică”, dar „cumplită”, „strașnică” și „înfricoșată” în majoritatea blestemelor scrise pe cărți:

– „am vrea cu un asemenea om <...> să ne întâlhim la Judecata de Apoi, unde nu există fățarnicie”;

– „cu el voi avea judecată înaintea Judecății lui Hristos, când Hristos însuși va veni să judece viii și morții”;

– „vom pofți giudecată cu el la strașnicul giudeț”;

– „să fie blestemat și sub jurământ și să dea cuvânt pentru păcatele noastre înaintea Înfricoșatei judecăți a lui Hristos”;

– „să fie neiertat de Domnul Dumnezău și de unul născut a lui Fiu și de Precurata Maica Sfinții sale și Pururea Fecioara Maria și de

⁴⁶ *Ibidem*, vol. I, p. 145-147, 289, 314; vol. II, p. 158, 258.

⁴⁷ *Ibidem*, vol. I, p. 435.

⁴⁸ *Vocabular de teologie biblică*, p. 343-344, sub voce.

12 ucinici și Apostoli ai Domnului și de 318 Oțeți de la săboru Nichiei. Fierul, lemnul, să putrezască și să se răsipască, iar acela să fie neiertat și <...> și odihna cu întunecatul Iuda și cu trecetul Arie, iar întru această viață trecătoare să nu-l rabde pământul <...>, tremurul lui Cain și de mine încă să fie neiertat și să aibă giudecată la a doua venire a giudecătorilor celor drepti ce va să fie și cu adevărat va fi”⁴⁹.

Din blestemele însemnărilor de pe cărți se poate afla și **mecanismul juridic al Judecății divine**. Înaintea declanșării Judecății de Apoi putea să existe **un reclamant**:

– „să fie carte aceasta pârâșă înaintea înfricoșatului județ”;

– „să-i fie cartea aceasta pârâș înaintea strașnicului și dreptului Giudecător titiorpsti (sic!)”;

– „să aibă pârâș la strașnicul giudeț pi toți câți să pomenesc aici”⁵⁰.

Observăm că în toate aceste cazuri denunțatorul fără-de-Legii era de sorginte pământeană. Mult mai numeroase sunt situațiile în care denunțul era imaginat de scriitorii blestemelor ca venind din partea unor personaje cerești. Însemnările cercetate arată că exista o ierarhie celestă, iar Judecata era cu atât mai înfricoșătoare cu cât **denunțatorul era mai aproape de Dumnezeu**:

– „să aibă pârâș la strașnicul județ pe însuși Domnul Dumnezeu”;

– „să fie pârâș Domnul Hristos la giudecata ce nefățarnică”;

– „să aibă pârâș pe însuși Domnul nostru Isus Hristos la cumplita Judecată a Lui și blestem de la noi”;

– „să fie trecet, proclat, anatima, să aibă pârâși pre Maica Precista la Fiul Sfînții sale și pre toți părinții carelea le zac trupurile la cartea svântă”;

– „să aibă pârâș pre Maica Precistă la înfricoșatul giudeț”;

– „să-i fie pârâșe însuși Maica Precistă la strașnica giudecată”;

– „să fiia afurisit și pârît (sic!) la Sfântul Giudeț de toți Sfînții și de Maica Precistă, amin”;

– „să aibă pârâș la cumplita judecată pe însuși Domnul nostru Isus Hristos și pe Preacurata lui Maică și pe toți sfînții”;

– „să fie blestemat și afurisit, anatema, maranata și să aibă pârâș pe însuși Tatăl și Fiul și Sfântul Duh și pe Preacurata lui Maică și pe toți sfînții la Judecata de Apoi”;

⁴⁹ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 68, 113, 133, 161, 431; vol. II, p. 252.

⁵⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 196; vol. II, p. 9, 76.

– „să fie blestemat și afurisit, anathema, maranafta de la Domnul Dumnezeu și de la Preacurata Maică a sa și de la toți sfinții, *să aibă pârâș pe Tatăl și Fiul și Sfântul Duh* la Judecata de Apoi”;

– „să aibă pârâși pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, care este Dumnezeu întru Sfânta Treime slăvit la strașnica judecată a lui Hristos, și să fie blestemat și de trei ori blestemat, anatema, maranatha”;

– „să-i fie pârâșul tuspaturu Sfinții Evagheliști la strașnicul giudeț a lui Hristos, și să aibă parte cu Iuda și cu trecletul Arie”;

– „să fie blestemat și neiertat de Domnul Dumnezeu, făcătorul cerului și al pământului, și de Preacurata lui Maică, și să aibă pârâș pe Sfântul Nicolae”;

– „să fie anaftima ca și Ariia și proklet ca Iuda cel ce au vândut pre Hristos, și să fie legat de 318 Părinți și de șapte săboară, și să aibă pârâș la judecată pe Sfetii Neculai”;

– „să fie procleat și trecleat și afurisit de Dumnezeu și de Sfânta Preceastă și de Sfinții Îngeri și de toți sfinții și să-(i) fie păra cu Sfinții Arhangheli Mihai și Gavril și să fie cu Iuda într-u(n) loc”;

– „să-i fie pârâș Arhanghelul Gavriil la înfricoșata judecată a lui Hristos”;

– „să fie blăstămat de Domnul Dumnedzeu și de Preacurata a lui Maică și să-i fie lui pârâș Arhanghelul Gavriil la înfricatul giudețul lui Hristos și de niște păcătoși ca noi să fie neiertat în veaci”;

– „să fie blestemat de Domnul Dumnezeu și de Preacurata a sa Maică și de 318 Sfinți Părinți de la Niceia, să fie pârâș la strașnicul giudeț Marele Mucenic Dimitrie”;

– „pârâș să aibă la înfricoșatul giudeț a lui Dumnezeu pi Sfântul Ioan Botezătoriu”;

– „să aibă pârâș pi Sveti Ioan la strașnicul giudeț”;

– „să-i fie pârâși Sfinții Apostoli Petru și Pavel la strașnicul giudeț”;

– „să aibă pârâș pe Sfinții Apostoli Petru și Pavel”;

– „pârâși să-i fie la strajnicul giudeț a lui Dumnezău Sfântul Mucenic Gheorghie și Cuviosul Părintele Daniil”;

– „să fie afurisit de Sfânta Troiță și să fie pârâș la strașnica Judecată lui Dumnezeu Sfinții Îngeri Arhanghel(i) Mihail și Gavriil și Sfânta Prepodobna Paraschevi si Sfânta Mare Măceniță Ecaterina și iertare să nu afle”;

– „să-i fie părăș toți sfinții, părinții, giudețul lui Hristos”⁵¹.

Câteodată, **„ancheta” divină putea fi condusă de Maica Domnului**, care este neîndurătoare cu cei vinovați:

– „să fie supt giudecata Maicăi Precurate Precisti, amin”;

– „să-i fie potrivnică Sfânta Născătoare de Dumnezeu în ziua înfricoșatei judecăți a lui Hristos”;

– „să-i fie potrivnică Maica Domnului”;

– „să se giudece cu Vovedeniia Precistii”;

– „să fie blăstămat de <318 Sfinți> Părinți de la Niceea și să aibă parte la strașnicul județ pe Sfânta Maica Precurata și pe Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, a cărui este hramul”⁵².

Acest din urmă exemplu arată că de multe ori avocat ostil devenea **sfântul al cărui hram** îl purta biserica la care se dăruise cartea pe care s-a scris imprecăția ce ținea loc și de contract (de vânzare, cumpărare sau de danie):

– „să fie afurisăt și anaftema, procler și treclet și maranafta. Lemnele și hierul și pietrele și tóte câte sunt să putredzască, dar trupul unuia ca aceuia să nu mai putredzască în vecii veacului și să aibă pârâși la vreme giudețul(ui) pe Svetii Onofrei, a căruia este hramul aice”;

– „unii ca aceie, netemători de Dumnăzău, să aibă părăș pe Sfântul hramul acestii sfintii bisericii ce s-au numitu mai sus, înaintea înfricoșatului județu, și să fie afurisit și dați anaftimii, maranaf(timii) și să fie neiertați unii ca acei <...> (și de Maica Pre)cista și de trei suti și optusprezeci Oteți de la Nicheia; hierul, pietrele și lemnile să putredzască și să să răsipască, iar trupurile lor să ste întregi, și să aibă parte și cu trecletul Arie, să-i înghiță pământul de vii ca pre Datan și Avironu, să-i lovască cutremurul lui Cain și bubile lui Ghiez și în viața lor pre pământul acesta procopsală să nu aibă”;

– „să nu fie iertat de Sfântul și cinstitul Hram și de Preacurata lui Maică și de toți sfinții plăcuți lui Dumnezeu și de smerenia noastră neiertat și sub blestem trimis”;

– „să-i fie pârâși la strașnicul județ Sfințâi patru Evangheliști și Sfințâi Marii Mucenici Teodori, a căroră este hramul”;

– „pârâși să-i fie la strașnicul giudeț a lui Hristos Sfântul Nicolai, hramul sfintii mănăstiri”;

⁵¹ *Ibidem*, vol. I, p. 100, 113-114, 148, 161, 164, 172-173, 188, 198, 218, 220, 321, 385, 421, 431, 492, 513, 559; vol. II, p. 56, 72, 81, 91, 158, 295.

⁵² *Ibidem*, vol. I, p. 21, 179, 329; vol. II, p. 115, 122.

– „și fie supăt (sic!) *blestemul sfintii biserici* ci și prăznuiești *hramul Blagoviștenilor*”;

– „să aibă *a-și întreba cu hramul ei*”⁵³.

Firește că, la fel ca în orice proces pământesc, **vinovatul care ar fi adus atingere cărții trebuia să își asume responsabilitatea** pentru faptele sale **în fața justiției providențiale**:

– „*va da seama înaintea înfricoșatului și nefățarnicului Judecător* și Sfântul Arhanghel Mihail să-i fie pârâș la înfricoșatul județ al lui Hristos”;

– „*să dea răspuns* lui Dumnezeu în ziua Judecății”;

– „*să dea răspuns* înaintea groazniciei și nepărtinitoarei Judecăți a lui Hristos”;

– „*să aibă a da răspuns* la strașnica judecată a lui Hristos și să fie neiertat de toți sfinții și să aibă parte cu Iuda vânzătorul”;

– „*el să dea răspuns* înaintea cumplicitei și nefățarnicei judecăți a lui Hristos”;

– „*acela va răspunde* la A Doua venire a lui Hristos”⁵⁴, care, potrivit Simbolului credinței stabilit la Sinodul I de la Niceea, va judeca întru glorie pe vii și pe morți.

Câteva însemnări cu blestem reflectă credința veche potrivit căreia, dincolo de responsabilitatea individuală, **faptele noastre au și o răsfrângere colectivă și temporală** asupra familiei sau a poporului din care facem parte. Din această cauză, pedepsele pronunțate în blesteme se repercutează în timp și în spațiu asupra familiei și bunurilor răufăcătorului:

– „să fie aceluia (pârâș) Arhistrategul Mihail la judecata lui Dumnezeu, acum <...> să fie neiertat în veci și să fie blestemat, de trei ori blestemat de 318 Părinți de la Nicheia, și casa lui să fie dată judecății Gomorei și sufletul lui iadului celui cumplit, *să fie aruncat în focul cel veșnic*, unde sunt viermii cei neadormiți și să scrâșnească dinții lui în întunerecul cel din afară, amin, amin, amin”;

– „să fie negru ca Iuda vânzătorul de Hristos și pricopsală *în casa lui să nu fie și să fie feciorii lui întru pierzare cu tot neamul lor*”⁵⁵.

Referirea la nimicirea cetăților Sodoma și Gomora prin ploaie de pucioasă și de foc o aflăm și în altă însemnare („acela să fie blestemat,

⁵³ *Ibidem*, vol. I, p. 132, 413, 511, 535, 564; vol. II, p. 190.

⁵⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 83, 88, 110, 116, 141; vol. II, p. 253.

⁵⁵ *Ibidem*, vol. I, p. 82; vol. II, p. 74, 287.

anatema; *precum au ars Sodoma și Gomora așa să ardă și aceștia*⁵⁶) și reprezintă imaginile apocaliptice ale iadului în care păcătoșii aveau un sfârșit înspăimântător⁵⁷ și pe care omul credincios al epocii cercetate probabil le cunoștea fie din lectura proprie a cărților, fie din predicile ascultate la biserică în zilele de sărbătoare.

În ceea ce privește caznele care îi așteptau pe greșiții care nu respectau cartea, una dintre ele era **munca veșnică alături de diavol**:

– „să fie *tovarăș vrăjmașului, adică al diavolului, să trăiască cu el în chinurile veșnice*”;

– „să fie *prietin cu dușmanul, adică cu diavolul, să trăiască cu dânsul în munca de veci*”;

– „să nu-l ierte Domnul și Mântuitorul nostru Isus Hristos la înfricoșatul și nefățarnicul județu al Sfântiei sale. *Să fie odihna cu Satana într-un locu și cu îngerii lui, amin, amin, amin*”⁵⁸.

Câteodată, scriitorii, buni cunoscători ai Apocalipsei, descriau mai amănunțit locul unde vor ajunge păcătoșii, adică **în iad, unde arde focul veșnic și trăiesc viermii cei neadormiți**:

– „să-l ardă iadu, carnea să trizească în trupul său întreg”;

– „*datu și închiriatu focului de veci și afurisit de 300 de Sfinți Părinți și să fie al Satanii în veci de veci și iaca focului, unde viermii nu doarme și focul nu se stinge*”⁵⁹.

Unele figuri din istoria Bisericii fiind purtătoare de blestem, scriitorii îi amenință pe posibiii infractori cu o **soartă asemănătoare personajelor biblice damnate**. Între acestea, erau invocați cu precădere Iuda vânzătorul lui Hristos, și Arie, cel excomunicat de Sinodul de la Niceea:

– „să aibă parte cu Iuda”;

– „să aibă parte cu Iuda Iscarioteanul în veacurile cele fără de sfârșit”;

– „să fie afurisit și să aibă a petriace cu Iuda într-un loc”;

– „să fie risipit de mânia lui Dumnezeu precum a fost risipit Iuda trădătorul”;

⁵⁶ *Ibidem*, vol. II, p. 84.

⁵⁷ Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 551, sub voce; *Vocabular de teologie biblică*, p. 106-107, sub voce.

⁵⁸ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 90, 252, 546.

⁵⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 574; vol. II, p. 46.

– „să fie supt blăstămul lui Hristos și a Maică-Sa Precistei și a celor 318 Oteți și a lui Sveti Neculai și *să aibă (parte) cu Iuda*”;

– „să fie supt blestemul Domnului Isus Hristos, *să fie la un loc cu Iuda*, cum și cel ce o ar afla-o înstrăinată și n-ar adeveri-o”;

– „să fii neiertat de nu l-ar colăci și *să aibă parte cu Iuda vânzătorul* și pricopsală să n-aib(ă)”;

– „să hie afurisit și triclet *ca Iuda* și de 318 Oteți i care sunt în Nichei”;

– „să fie procler și de trei ori blestemat de Domnul Dumnezeu și de 318 Părinți cei de la Niceea și de 12 Apostoli și *să aibă parte cu Iuda* și să dea răspuns în ziua cumplitei judecăți a lui Hristos”;

– „să fii blăstămat și neiertat în veci și negru *ca Iuda vânzătorul de Hristos* și precopsală în casa lui să nu fie în veci”;

– „să fii hălăduit di Domnul Hristos și *dinpreună cu Iuda* în veci și nisfârșiți, amin”;

– „să fie afurisit și de mine și de Dumnezeu și de 318 Oteț (i) de la Nchie. Cheru, piatra, să putrezească, iar *sufletul celor să miargă în iad cu Iuda*”⁶⁰.

Reamintim faptul că Sinodul de la Niceea a fost convocat de împăratul Constantin cel Mare pentru a condamna părerile lui Arie (cca 250-336 d.H.), un preot foarte cunoscut din biserica alexandrină. Arie era reclamat pentru opiniile sale cu privire la relația dintre Dumnezeu și Hristos, afirmând că Fiul nu este divin: El era cea mai mare dintre creaturi, dar nu era Dumnezeu⁶¹. Din această cauză, Arie a intrat în conștiința creștinilor ortodocși ca un personaj hulit, iar invocarea lui în imprecății era însoțită aproape întotdeauna de epitete ca „blestematul”, „spurcatul” sau „afurisitul Arie”:

– „*să aibă parte cu necuratul și blestematul Arie și cu părtașii lui*”;

– „*să aibă parte cu de trei ori blestematul Arie*”;

– „*aibă parte cu Iuda și cu spurcatul Arie, și dat anaftemii*”;

– „să fie afurisiți și anatema și blăstămat de 318 Părinți Sfinți **иж(ε) въ Никее зако положи** <sl.: care au statornicit lege la Nicheia>. Fierul, pietri să rugenească, iar trupul lor să ste întreg până la a doa venire a giudecătoriului celui strașnic, parte și lăcașul lor să fie la un loc cu a *(a)furisitului Arie*, să-i înghită pământul de veci ca pre

⁶⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 63, 96, 114, 116, 176, 208, 254, 443, 451, 542; vol. II, p. 271, 287.

⁶¹ Jonathan Hill, *Ghid al istoriei creștinismului*, Oradea, Casa Cărții, 2008, p. 80-81.

Daftan și Aviron, *în veaci să-i poruncească parte păharului lor să fie foc și spuză*⁶².

Nenorocirea era și mai puternică dacă răufăcătorul era plasat, simultan, alături de Iuda și de Arie:

– „să aibă parte într-un loc cu Iuda și cu trekletul Arie”;

– „să hie trăcleat și procleat și anathema și blăstămat de Dumnedzău și să aibă parte cu Arie și cu Ioda carele au vândut pre Hristos și au străgat: Sângele lui să hie pre dânșii și pre ficiorii lor și să-i hie pâra cu Maica Preacista și cu 318 Oțeți ce au fost la săbor la Necheia”;

– „să fie de trei ori blestemat și proklet și anathema și să aibă soartă cu Iuda și Arie și cu necredincioșii de la Domnul Dumnezeu, sângele lui asupra lor și asupra copiilor lor”;

– „să fie anaftema, maranatha, să aibă parte cu Iuda și cu procleatul Arie și să fie blăstămat și afurisit de toții sfinții în veci, amin”;

– „să fie de trei ori blestemat și blestemat de 318 Părinți care au fost la Nicheea, și să aibă parte cu Iuda și cu de trei ori blestematul Arie”;

– „să fie blestemat și de trei ori blestemat, anatema, maranatha și să fie părtaș lui Iuda Iscarioteanul și blestematului de trei ori Arie, și să aibă pârâș pe Însuși Domnul nostru Iisus Hristos la strașnica judecată”;

– „să-i fie judecata, pentru rugile Precistii, cu trekletul Arie și a Iudii și blăstămul, precum scrie în Pravila Sfinților Părinți de la Nicheia, să fie în capul și în sufletul lui. Și carii ar vede-o înstreinată de la mănăstire și n-ar spune săborului sau egumenului, încă să le fie plata cu aceștea, în vecii vecilor, amin”⁶³.

În Vechiul Testament personaje damnate mai erau Cain, Ghiezi, Core, Datan și Abiron. Istoria lui Cain și Abel inaugurează tema *Dreptului care suferă*. Cain, primul fiu născut din Adam și Eva, a fost ucigașul fratelui său, iar uciderea lui Abel cel Drept reprezintă crima supremă, care se extinde în lumea întreagă, din cauză că pretutindeni există nevinovați ce sunt dați morții, iar sângele lor vărsat cheamă răzbunarea. Pentru fapta lui, Cain a fost condamnat de Dumnezeu să fie veșnic fugăr și să cutreiere lumea suspinând. Ghiezi a fost sluga neascultătoare și iubitoare de arginți pe care prorocul Elisei a condamnat-o să se îmbolnăvească de lepră (*bubele lui*

⁶² Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 110, 186, 243, 395, 456.

⁶³ *Ibidem*, p. 171, 177, 243, 284, 385, 411-412, 561, 580.

Ghiezi). Core, Datan și Abiron sunt cunoscuți în istoria biblică prin revolta împotriva lui Moise și a lui Aaron, în urma căreia au fost pedepsiți ca să îi înghiță pământul de vii, împreună cu familiile și cu toată agoniseala lor⁶⁴. În funcție de cultura teologică a scriitorilor, blestemele care chemau în ajutor aceste personaje damnate puteau fi mai cuprinzătoare și mai lungi sau, dimpotrivă, mai scurte:

– „să fie triamliat, proilet (sic!) și afurisu și anaftima și dia trii sutia 18 Oță ce au fost la Necheiea și să-l prindă cutremur lui Cainu și bubili lui Gează și să-l înghiță Leamviaftam (sic!) ca pea Aviron și se-ș aibă partia cu Iuda și cu Ariea și să fie blăstămat dea Domnul Dumnezeu și dea Precurata Maica Precista și de Ioan Botezător și de toț sfinții și acestea-i să fiea părăș înnaintea înfricatalui giudeț, amin”;

– „să fie blăstămat și neiertat de Domnul Dumnezeu și de Maica Sfinții Sale și de 12 Apostoli și de 318 Părinți de la Necheia și să aibă parte cu trecletul Arie și să aibă tremurul lui Cain și bubile lor <...>;

– „să fie afurisit și anaftima și de cei 318 Oteți și să aibă parte cu Iuda și să-l lovască cutremurul lui Cain, bubile lui Gheze”;

– „să fie blestemat și de trei ori blestemat de Domnul Dumnezeu, făcătorul cerului și al pământului, și de Preacurata lui Maică și de 318 Sfinți Părinți cei de la Niceea și de toți sfinții și de noi să fie neiertat și în acest veac și în cele viitoare și să aibă parte cu Arie cel de trei ori blestemat și cu Evnomiie și cu Siver cel fără cap și cu alți eretici și cu Iuda trădătorul lui Hristos și să putrezească trupul său cât timp va fi încă viu”;

– „să fie blăstămat și afurisit de 12 Apostoli, de 318 Sfinți Părinți de la Necheia și să tremure ca Caen și să-l înghiță pământul de viu ca pre Daftan și pre Aviron”;

– „să fie afurisit de 318 Părinți de la Nicheia și de la anaftema Averon (sic!) și de toți Sfinții Părinți cari au fost la Nicheia sabor”;

– „să fie anaftima, să fie blăstămat de Sfânta Troițe și de Maica Precistă și de cei 12 Apostoli, de cei 318 de Oteț sfinți di la săborul din Nichie și de toț sfinții, să pătimască ca Iuda și ca Arie și ca Avisalon și ca Ham și de smerenie noastră încă să fie neiertat unul ca acela”;

– „să fie la un loc cu Iuda și cu iudeii care au strigat: ia-l, ia-l, răstignește-l, și sângele lui asupra lor. Și să se afle la judecată cu cel de trei ori blestemat cu Arie și Evnomie și Dioscor și Sevir cel fără cap și

⁶⁴ Victor Kernbach, *op. cit.*, p. 93, sub voce; *Vocabular de teologie biblică*, p. 106-107, sub voce; <http://www.ebible.ro/biblia/romana/cornilescu/numeri/16/> (accesat la 4.XI.2013).

să stea la cumplita judecată a lui Hristos de gât cu cei cărora le spune Domnul: plecați de la mine, blestemaților, în focul veșnic pregătit diavolului și îngerilor lui și să fie neiertat de noi”⁶⁵.

Unii scriitori îi menesc celui ce va îndrăzni să fure sau să rupă cartea, **neodihna eternă a celor rămași neputreziiți**, o pedeapsă maximă rămasă dintr-o vechime evident păgână⁶⁶:

– „să fie afurisit și blestemat și neiertat, iar după moarte neputrezit”;

– „să fie afurisit de trei sute 18 Sfinți Părinți de la Nichie. Iar fierul să rucinească (sic!), iar trupul acelui să nu mai putrezească”;

– „să fii blestemat de Domnul Dumnezeu și de Preacurata sa Maică și de Sfinții 12 Apostoli, de 318 Sfinți Părinți de la Nicheia, și să-l găsească cutremurul lui Cain și bubele lui Ghiezi; hierul, pietrile să putrezească, iar trupul acelui să ste întreg și nedezlegat, iar cine o vor afla și vor da-o, să fie iertați și blagosloviți de Domnul nostru Isus Hristos, în veci, amin”;

– „să fie afurisiți de Domnul Dumnezeu ce-au făcut ceriu și pământul și de Sfânta Precurata Fecioară Mariia, Maica Sfințiii sali și de toți sfinți(i) și de 318 Oțeți ce-au fost în Necheia. Herul, pietrile să putredască și să răsăpască, iar trupul aceluia să stia întreg, nevătămat, <să> aibă parte cu Iuda și cu spurcatul Arie și dat anaftemii; lovască-l bubeli lui Gheiză și cutremurul lui Cain, să-l înghițe pământul de viu ca Tan (sic!) și Aviron”;

– „să fie blăstămat de Domnul Hristos și de Maica Precurată, Fecioara Maria și de 318 Sfinți Părinți din Nichia și parte lui să fie cu Iuda vânzător și trupul lui să fie lăcaș diavolului și să-l lovască cutremurul lui Cain și bubele Ghiezii, hierul și piatra să putrezească, iar trupul aceluie să rămâie întreg, amin”;

– „să fie blestemat de Domnul și de trei sute optsprezece Oțeț să-l lovească cutremurul lui Cain și bubele lui Ghez și să-l înghită pământul de viu ca pe Daftan și pe Aviron. Pietrele, arama, hierul să putrezească și să (se) risipească, iar trupul aceluia să rămâie întreg în veci, amin”;

– „să fie blăstămat de Domnul Dumnezeu și de Maica Precista și de Sfințiii Apostoli și de 318 Sfinți Părinți de la Nicheia și de toți sfințiii afurisit și anaftema, fierul, pietrele, lemnele să putrezească, iar trupul lui

⁶⁵ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 91, 161-162, 471, 526, 535; vol. II, p. 70, 75, 197, 222.

⁶⁶ Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 82.

să nu putrezească și să aibă cutremurul lui Cain și procopsală în viață să nu vază”;

– „să fii afurisit și blăstămat și lepădat de Domnul Dumnezeu și de Maica Precistă și de 12 Apostoli și de trii sute Părinți de la Nicheea. Fierul să ruginească, lemnile să putrezească, pietrele să să răsipească, iar *trupul aceluie să ste întreg* și pricopsală să n-aibă și iertare să nu afle”;

– „să fie afurisit de Domnul Hristos și de 318 Părinți cari au fostu la săbor la Nicheia. Lemnul și fierul să putredască, iară *trupul aceluia să nu mai putredască”;*

– „să fie supt blăstămul Domnului nostru Isus Hristos și Presfintii Născătoarii de Dumnezău și de 318 Oteț de la Nechiia și afurisiți. Fierul și piatra să putrezească, iar *trupurile lor să nu putrezească”;*

– „să fie afurisitu și anatema, să fie blestematu și legatu de cele trii sute 18 Părinți *șe toată materie ce neputrizoare să putredască, iară trupul aceluie să nu putridească”;*

– „să fie blestemat și afurist de trei sute optsprezece Oteți de la Nicheia. Fierul și cheurile să putrezească, iar *trupul acelui să nu putrezească”;*

– „să fie afurisit și blăstămat de Domnul Dumnezău și de Precurata lui Maică și de cei 12 Apostoli și ucenici și de 318 Părinți de la Nichee. Fierul, pietrele să putrezească și să se risipească, iar *trupul aceluie să stea întreg și neiertat*. Și lăcașul să-i fie cu proclatul Arie și cu întunicatul Iuda, iar în viață să nu-l rabde Dumnezeu, ca Iuda și Avi(sa)lom, de viu să-l înghită pământul și să-și câștige sângur zugrumare și spânzurare <...>, învrednicindu-se a fi ucenic lor”;

– „blestemat de Domnul Hristos și de Sfinții Apostoli, de Sfinții 318 Părinți și să-l lovască bubele lui Gheezi și cutremurul Cain <...>, petrile și cherul să putrezească, iar *trupul lui să ste (...)* legat; iar dându-o, se fii iertat și blagoslovit în veci, amin”⁶⁷.

Potrivit Vechiului Testament, **pentru a putea blestema trebuie să ai un drept asupra celui pe capul căruia arunci imprecăția**. Acest drept este în primul rând al Creatorului, dar el poate să derive și dintr-o autoritate moral-spirituală⁶⁸. Asemenea autorități puteau fi date de calitatea de ierarh, de monah sau de preot:

⁶⁷ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, vol. I, p. 373-374, 453, 456, 524; vol. II, p. 85-87, 151, 158-159, 222-223, 239, 323, 326.

⁶⁸ Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 27 și 33.

– „unul ca acela să fie blestemat de Sfânta Troiță și de Maica Precista și de 12 Apostoli și de cele 7 soboară de Părinței Sfinți și de toți sfinții și de părintele Ionichie, episcopul de Roman și de mine, un păcătos și se fie neiertat și nedeslegat și de trei ori să fie anaftema și proclit în vecii vecilor, amin, amin, amin”;

– „iar și noi zicem să fie blăstămați și afurișiți de Domnul Dumnezău și de Precurată Maica Sfinții Sale și de 12 Verhovnici Apostoli și de șapte Sfinte și a toată lume Soboară și de toți sfinții, încă și din darul arhierii noastre ce ne-u dat Domnul Dumnezău iarăși să rămâie afurișiți și neierțați niceodănăoară”;

– „să fie blăstămat de Sfânta Troiță și de Maica Precistă și de cei 12 Apostoli și de Sfinții Prooroci și de Sfinții Mucenici și de Prepodobnici și de Precuvioși și de toată sfinții și de cei 318 de Oteță Sfinți di Nichiia și de cei 70 de Apostoli și de toți sfinții. Hierul să putrezască, pietrile să putrezască, pământul să să topască, iară trupul aceluia să șaze întregu pân-la Sfântul județ și atunci să aibă părtaș pre Sfinții îngeri și să fie în blăstămul lui Arie și să pătimască creparea Iudii și patima lui Avisalon și să fie de trii ori proclitu și să aibă parte cu Iuda și să rămâia supt mânia lui Dumnezeu și de smerenie noastră încă să fie neiertat unul ca acela”;

– „să fie blestemat de Sfânta Troiță și de Maica Preacistă și de cii 12 Apostoli și de ceale sfinte 7 săboară și de toți sfinții și să pătimească ca Avesalom și să fie ca Ariia și de smereniia noastră încă să fie blestemat”;

– „să fie blăstămat de Domnul Dumnezeu și de Preacurata sa Maică și afurisit și anatima di trii sute 18 Sfinți Părinți cei din Necheia și să fie și de mine, preotul <...>, afurisit, neiertat în veci, amin”⁶⁹.

Dreptul de stăpânire asupra cărților era motivul cel mai frecvent care îi îndreptățea pe scriitorii care îndrăzneau să adauge la finalul imprecăției generale și maledicția lor:

– „să fie neiertat de Domnul Hristos și de Preacurata Maica noastră <...>, de trii sute 18 Părinții Sfinții ce-au legat soboarele în Necheia, neiertat și de noi”;

– „să fie neiertat de Dumnezău și de Maica Precista și de sfinții Părinți 318, și de mine neiertat în veci, amin”;

– „să nu fie iertat de Sfântul Ierarh Neculae și de mine, robul lui Dumnezeu”;

⁶⁹ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 328; vol. II, p. 24, 109, 221, 231.

- „să fie *neiertat de noi și de Dumnezeu în veci*”;
- „*neiartat de Dumnăzău și de noi*”;
- „să fie blăstămat de Domnul Hristos și de Maica Precistă și de 318 Sfinți de la Nichei și de noi *neiertați, în veci, amin*”;
- „să fie blăstămat de Domnul Hristos și de Maica Precista și de trii sute și 18 Sfinți ce au fost în Necheie și de mine, de un păcătos, să fie blestemat, amin”;
- „să fie blăstămat de Domnul Hristos și de Maica Precista și de mine *neiertat*”;
- „să fii blestemați de Domnul Dumnezeu și de Maica Precistă și de Sfânt a lui Hristos Ierarh, Nicolae făcător de minuni, și de cei 318 Părinți de la Nicheia și de noi *neiertați în veci, amin*”;
- „să fie blăstămați de Domnul Dumnezeu și 318 (Sfinți Părinți de la Nicheia și de toți) sfinții și de mine, în veci, amin”;
- „să fie blăstămat de Domnul Hristos și 318 Oteți și de păcătosul”;
- „să fie blestemat de cele trei sute (sic!) Părinți de la soborul Necheii și de mine, robul lui Dumnezeu”;
- „să fie blestemat despre mine, cum să scrii în carte”;
- „să fie neiertat și blăstămat de Isus Hristos și Maica Vieții și de 12 Apostoli și de 318 Oteți Sfinți cari au fost la sfintele soboară, și de noi încă să fie neiertat”;
- „să fie blăstămat și afurisit de Sveati Ion Botezătorul Domnului Isus Hristos și de cei 3 sute de Oteți și de 4 Evangheliști și de mine, de un păcătos”;
- „să fie afurisu și blăstămatu de Dumnezeu și de 318 Sfinți Părinți și de mine robul lui Dumnezeu”;
- „să fie afurisit de Dumnezeu și de noi caria am scris aice”;
- „să fie afurisit și triclet și de Dânsul și de noi, proștii”;
- „blăstămat și anathema va rămâne. Și atunci să să iarte, când l-oi ierta eu”;
- „să fie blăstămat de Sfânta Troițe și de Maica Precista și de cei 12 Apostoli și de 7 săboară și de 318 Oteți Sfinți și de toți sfinții și să pătimască ca Avisalom și să fiie ca Arie și să crepe ca Iuda și de smerenie noastră încă să fii blăstămat de 3 ori și hierul, lemnu, piatra să putrească și să se topască, iară trupul aceluia ba. Și să aibă părașu la dreptul giudețu pre Domnul Hristos și pre Maica Precistă și pre Prepodobna Paraschiva și dovadă pre Duhul Sfântu. Anaftima, anaftima, anaftima să fie, să fie, să fie, amin, amin, amin.

Și de mine, mai micul tuturor <...> încă să fiia afurisit, amin, amin, amin”;

– „să fie anaftima și afurisit, treclit și maranafta. Hierul, pietrele să putrediască, iar trupul aceluia să n-aibă iertare și să-i fie părâși toți sfinți(i) a căreia este hramul și de noi așijdere”;

– „cine ar fura-o sau ar lua-o fără de voie noastră, să fie blăstămat de Domnul Dumnezeu și de Maica Sfinției sale și de 318 Oteți de la Nicheea. Pietrele și fierul să putrezască iar cel ce ar tăgădui-o să fie neiertat și blăstămat și de mine în veci, amin. Și să aibă tremurul lui Cain și bubilor lor <...> și lăcașu lor să fie cu trecletul Arie”;

– „și blăstămat și de mine și de Dumnezeu și să n-aibă iertare. Hieru, arama, argintu, auru, piatra și toată tăria pământului să putrezească, iară trupul aceluia să stea întreg. (Iară dacă) cu voia noastră de o va (lua) cineva, să fie iertați și de noi și de Dumnezeu și de Sfinții Părinți, amin”;

– „să fie blăstămat și de noi și de Sfânta Troiță, în veci, amin, amin, amin. Și cine îl va fura să fii blagoslovit (sic!). Anatima să fie cel ce o a fura, anatima să fie. Anatima să fie. Anatima să fie și de mine și de tot săborul, amin, amin, amin”⁷⁰.

Anatema fiind o pedeapsă cu conotații religioase, un mirean nu putea să anatemizeze pe alt mirean, din cauză că nu avea cum să dicteze împotriva lui o pedeapsă bisericească⁷¹. Imensa majoritate a scriitorilor și cititorilor de cărți cunoșteau acest aspect, motiv pentru care nu am întâlnit decât foarte rar în însemnările făcute pe cărțile vechi din Țara Moldovei anateme invocate de mireni. Am găsit însă un caz aparte de blestem ce ar putea fi considerat o **afurisenie profană**. Blestemul profan a fost folosit întotdeauna de către domni în actele lor cu caracter public, cu scopul de a asigura deciziilor lor stabilitatea și respectarea și pe viitor, la împărțirea dreptății în judecăți sau la orânduirile lor cu caracter social⁷².

Este și cazul exemplului următor. În urma prădăciunilor la care a fost supusă Țara Moldovei în anii 1716-1717 de către trupele austriece conduse de căpitanul Ferent, o *Liturghie arhierască* slavonă (din secolul al XVII-lea) de la mănăstirea Bogdana a fost

⁷⁰ *Ibidem*, vol. I, p. 134-135, 419, 487, 536, 557, 561; vol. II, p. 5, 11, 54, 59, 70, 75, 83, 124, 162, 172, 303, 325, 332.

⁷¹ Dan Horia Mazilu, *op. cit.*, p. 90.

⁷² S. Relli, *op. cit.*, p. 203-204.

furată. După ce a scăpat de năvălitori, domnul a poruncit ca invadatorul Ferent să fie blestemat în toate bisericile din țară și a pus să se scrie pe cartea recuperată: „Ion Mihail Răcoviț voievoda, dămu știre pentru această sfântă *Liturghie*, precum am cumpărat-o de la tătari, cântu (sic!) au prădatu tătarii țara, din fapta unui bețivu blăstămatu de un ficior a unui Dumitrașco logofet, din neamul Ceurescu, anume Vasile, ce au fostu și stolnic. Care pradă și robie ce au făcut de cându-i Moldova și pân acmu nu au fostu. Trebuie a-i zice toți: fiul pierzării. Ce *oricare preot ar cânta sfânta leturghie pre această sfântă carte, să aibă a-l blăstăma la toate leturghiile. Să n-aibă parte cu Hristos, ce cu Iuda și cu trekletul Arie și cu toți cei lepădați de Hristos. Și am dat-o la biserica domniei mele din târgu, din Ieși, ce este făcută la Vamă, unde-i hramul Înviere Sfântului și Dreptului Lazăr, ca să fie acolo pân-să va așeza lucrurile, și așezându-să, iar să mergă unde au fostu mai nainte, la mănăstire Bogdăanii. L(ea)t 7225 <1717> fevr(uarie) 13 den”⁷³.*

Scopul pedepselor bisericesti nefiind moartea, ci îndreptarea păcătosului, în cazul în care un vinovat de furtul unei cărți o aducea înapoi, blestemele se încheiau uneori și cu **prevederea unei recompense**:

– „să fie blestemat de Domnul nostru Isus Hristos și de Precurata Fecioara Marie și de toți svinții, *iar cunoscându-și greșala și dându-o, să fie blagoslovit de Domnul nostru Isus Hristos*”;

– „să fii afurisit și blăstămat di Domnul nostru Isus Hristos, *iar cine ar colăci-o să-i blagoslovască Domnul alu sali și iertari păcatilor să-i dăruiască*”;

– „să fie afurisit și blestematu de trei sute de Sfinți Părinți de la ec. Nicheia. Fierul să ruginească, piatra să mucezească, iar trupul să nu putrezească. *Iar cine va vedi și spune, să fei blagoslovitu și iertatu, și de mine și de Dumnezeu*”;

– „să fie blestemat și aforisit de Domnul a tot stăpânitoriul Isus Hristos cel adivărat Domnezău nostru și de Precurata Maica sa și de 12 Slăviți Apostoli și de toate sfintele săboară și de Sfânta Prepodobna Parascheva, a cărie esti hramul și de Sfinții Arhieriei (ai) scaunilor pământului acestuia al Moldovii, și de noi păcătoșii neiertat

⁷³ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 412-413.

să fie în veci. Iar cine ar găsi-o înstreinată din a numita sfântă biserică or la ci loc și s-ar osteni a o treimite sau a o aduce la numita sfântă biserică, unde este închinată, unul ca acela să fie pominit de Domnul Dumnezeu la toate sfintele leturghii ce se vor sluji în sfânta biserică aceasta și să-i fie într-agiutor în viața sa și Sfânta Prepodobna Paraschiva, al cărie esti hramul”⁷⁴.

Dreptul de a blestema avându-l, cu precădere, Biserica, **poena temporalis** este rar întâlnită în *ex-libris*-uri. Formula cuprinde amenințarea cu mânia și o pedeapsă pământească ori fizică a scriitorului asupra celui care ar călca stipulațiile scrise pe carte⁷⁵. Locul pe care îl ocupă puținele pedepse pământești în economia *ex-libris*-urilor cu blestem este întotdeauna după *poena spiritualis*⁷⁶. **Cea mai des invocată pedeapsă pământească este cea a muncii în zadar**, a risipirii agoniseliilor celui care ar aduce vreo ofensă cărții, dar sunt și altele care însuflau frică:

– „să fie blăstămat de Domnul Dumnazău și de Maica Precista și de toți svinții, parte să aibă cu Iuda, *pricopsală să n-aibă în toată viața lui*”;

– „să fii blăstămat și afurisit și *în toată viața lui să n-aibă pricopsală*”;

– „să fie lepădat de Sfânt Soboru și Isus Hristos și *să nu aibă nici această sfântă Leturghie*”;

– „să fii afurisit și *ca un tâlhar să să și pedepsască*”;

– „să fie afurisit de 318 Sfinți cei din Nicheia și *se intre dracul într-însu, să zbiere ca măgariu când îl mănă lupii*”⁷⁷.

Din cele înfățișate până aici se constată că amenințările și pedepsele invocate în *ex-libris*-uri sunt în primul rând de ordin spiritual și mai puțin de ordin fizic sau pământească. În însemnările de carte cu blestem din Țara Moldovei până la anul 1780 am depistat o singură afurisenie profană, cea făcută în 1717 de domnul Mihai Racoviță. Retorica invocării urgiei divine urmează o scară ascendentă

⁷⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 169, 231, 246, 259.

⁷⁵ Studiul de referință asupra acestei categorii de blesteme îi aparține lui Petru Caraman, *Blestemul ca expresie folclorică a unui complex afect negativ*, în special partea întâi: *Blestemul eminent magic – de tipul arhaic*, în *loc. cit.*, p. 15-35.

⁷⁶ Damian P. Bogdan, *op. cit.*, p. 114.

⁷⁷ Ioan Caproșu, Elena Chiaburu, *op. cit.*, vol. I, p. 519, 537; vol. II, p. 52, 125, 172.

a gravității, constând din anateme și blesteme ale puterii divine și provine din sancțiunea obișnuită a sinoadelor ecumenice și a actelor patriarhale din primul mileniu al Bisericii. *Ex-libris*-urile cu blestem reflectă gradul de cultură al autorilor, imprecățiile cele mai înfricoșătoare fiind adevărate mostre de cunoaștere teologică. Toate aceste particularități fac ca blestemele scrise pe cărțile vechi din Țara Moldovei să fie diferite de blestemele populare, orale. Fiind de natură cultă, sursa lor este teologia biblică creștină, erau inspirate de lecturile scriitorilor și cititorilor, iar autorii lor erau, într-o proporție covârșitoare, clerici.